

УДК 346.2:
330.322.5:
347.778

ВИДИ Й ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ СУБ'ЄКТІВ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Богдан ДЕРЕВ'ЯНКО

доктор юридичних наук, професор

Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України» (Київ)
<https://orcid.org/0000-0001-7408-8285>

Людмила НІКОЛЕНКО

доктор юридичних наук, професор

Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України» (Київ)
<https://orcid.org/0000-0002-3437-6968>

Олександра РОЖЕНКО

кандидат економічних наук, доцент

Університет Клайпеди (Клайпеда, Республіка Литва)

<https://orcid.org/0000-0002-9358-5436>

Мета: класифікувати основні види й організаційно-правові форми суб'єктів інвестиційної та інноваційної діяльності в умовах трансформації організаційно-правової форми підприємства в Україні. Методика передбачає застосування методів аналогії, порівняння, сходження від абстрактного до конкретного і від складного до простого, методів аналізу та синтезу, узагальнення та ін. Так, застосування методу аналогії дозволило навести алегорії з фізичного світу, де панують закони фізики, та екстраполювати їх на відносини у сфері економіки, де діють

UDC
TYPES AND ORGANIZATIONAL AND LEGAL FORMS OF INVESTMENT AND INNOVATION ACTIVITY ENTITIES

Bogdan DEREVYANKO

Doctor of Law, Professor

State Organization "V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine" (Kyiv)

Liudmyla NIKOLENKO

Doctor of Law, Professor

State Organization "V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine" (Kyiv)

Oleksandra ROZHENKO

PhD of Economic Sciences, Associate Professor

Klaipeda University (Klaipeda, Republic of Lithuania)

Purpose. To classify the main types and organizational and legal forms of investment and innovation entities in the context of the transformation of the organizational and legal form of an enterprise in Ukraine. Methodology. The methodology involves the use of methods of analogy, comparison, convergence from abstract to concrete and from complex to simple, methods of analysis and synthesis, generalization, etc. Thus, the use of the analogy method allowed us to draw allegories from the physical world, where the laws of physics prevail, and extrapolate them to relations in the

об'єктивні економічні закони і суб'єктивні закони у вигляді нормативно-правових актів, які розробляються і приймаються центральними органами виконавчої і законодавчої влади, голови держави, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування і локальними органами суб'єктів господарювання та їх об'єднань, що діють в економіці. Результати. Під час дослідження визначено і розділено види та організаційно-правові форми суб'єктів інвестиційної та інноваційної діяльності. Показано, що класифікація видів суб'єктів інвестиційної та інноваційної діяльності впливає із функціонального призначення цих суб'єктів і не передбачає обов'язкової їх легітимзації нормами законодавства. Узагальнено основними видами суб'єктів можуть бути держави, міжнародні організації, об'єднання суб'єктів господарювання (юридичних осіб), самі суб'єкти господарювання (юридичні особи), громадяни й іноземці (фізичні особи). Залежно від функціонального призначення у процесах здійснення інвестиційної та інноваційної діяльності серед названих видів інвестиційної та інноваційної діяльності виділяються інвестор, учасник інвестиційної діяльності, інноваційний центр, технопарк, технополіс, інноваційний бізнес-інкубатор, бізнес-ангел, екосистема стартапів, інноваційна інфраструктура, надавач державної підтримки інноваційної діяльності, національна інноваційна екосистема, стартап, уповноважені органи у сфері інноваційної діяльності, центр спільного розміщення та ін.

Наведено класифікацію організаційно-правових форм суб'єктів інвестиційної та інноваційної діяльності: - для індивідуальних учасників – організаційно-правова форма ФОП; - для суб'єктів господарювання (юридичних осіб): 1) організаційно-правові форми господарських товариств – акціонерних, повних, командитних, товариств з обмеженою та товариств із додатковою відповідальністю; 2) організацій-

economic sphere, where objective economic laws and subjective laws operate in the form of regulatory legal acts, which are developed and adopted by central executive and legislative bodies, the head of state, local executive and local self-government bodies, and local bodies of economic entities and their associations operating in the economy. Results: During the study, the types and organizational and legal forms of investment and innovation entities were identified and divided. It was shown that the classification of types of investment and innovation entities follows from the functional purpose of these entities and does not provide for their mandatory legitimation by the norms of legislation. In general, the main types of entities can be states, international organizations, associations of economic entities (legal entities), economic entities themselves (legal entities), citizens and foreigners (individuals). Depending on the functional purpose in the processes of investment and innovation activities, among the named types of investment and innovation activities, the following are distinguished: investor, participant in investment activities, innovation center, technopark, technopolis, innovation business incubator, business angel, startup ecosystem, innovation infrastructure, provider of state support for innovation activities, national innovation ecosystem, startup, authorized bodies in the field of innovation activities, collocation center, etc.

The classification of organizational and legal forms of investment and innovation activity entities is given: - for individual participants – the organizational and legal form of an individual entrepreneur; - for economic entities (legal entities): 1) organizational and legal forms of business companies – joint-stock, general, limited partnerships, limited partnerships and additional liability companies; 2) organizational and legal forms of production cooperatives; 3) organizational and legal forms of enterprises, institutions, organizations; - for associations of economic entities (associ-

но-правові форми виробничих кооперативів; 3) організаційно-правові форми підприємств, установ, організацій; - для об'єднань суб'єктів господарювання (об'єднань юридичних осіб): визначені раніше у главі XII ГК України і такі, що залишилися в актах спеціального законодавства України, організаційно-правові форми об'єднань підприємств (юридичних осіб): асоціації; корпорації; консорціуми; концерни; холдингові компанії; наявні у національному законодавстві інших держав, а також у міжнародному законодавстві форми об'єднань підприємств (юридичних осіб): пули; трести; синдикати; конгломерати та ін., серед яких важливе значення мають утворені у формі корпорації великі ТНК. Наукова новизна полягає у подальшому розвитку пропозиції щодо повернення організаційно-правової форми підприємства у нормативні акти України. Аргументами є поширення організаційно-правової форми підприємства у зарубіжному і міжнародному законодавстві, а також серед суб'єктів економіки (зокрема й у сферах інвестиційної та інноваційної діяльності), у Конституції України та чинних актах загального і спеціального законодавства України, а також у новітньому проєкті закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» та ін. Практична значимість полягає у можливості внесення змін до законодавства України в частині повернення у правове поле організаційно-правової форми підприємства, а також окремих видів суб'єктів інвестиційної та інноваційної діяльності.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, інноваційна діяльність, суб'єкт господарювання, організаційно-правова форма, підприємство, об'єднання підприємств (юридичних осіб), інвестор, міжнародна організація, акти загального і спеціального законодавства, Конституція України, транснаціональна корпорація, господарське товариство, стартап

ations of legal entities): previously defined in Chapter XII of the Commercial Code of Ukraine and those that remained in acts of special legislation of Ukraine, organizational and legal forms of associations of enterprises (legal entities): associations; corporations; consortiums; concerns; holding companies; forms of associations of enterprises (legal entities) available in the national legislation of other states, as well as in international legislation: pools; trusts; syndicates; conglomerates, etc., among which large TNCs formed in the form of corporations are of great importance. Originality. The scientific novelty lies in the further development of the proposal to return the organizational and legal form of the enterprise to the regulatory acts of Ukraine. The arguments are the spread of the organizational and legal form of the enterprise in foreign and international legislation, as well as among economic entities (including in the spheres of investment and innovation activities), in the Constitution of Ukraine and current acts of general and special legislation of Ukraine, as well as in the latest draft law of Ukraine "On Support and Development of Innovation Activities", etc. The practical significance lies in the possibility of amending the legislation of Ukraine in terms of returning the organizational and legal form of an enterprise, as well as certain types of investment and innovation entities, to the legal field.

Keywords: investment activity, innovative activity, economic entity, organizational and legal form, enterprise, association of enterprises (legal entities), investor, international organization, acts of general and special legislation, Constitution of Ukraine, transnational corporation, business partnership, startup

Статтю підготовлено у межах виконання наукової теми «Модернізація правового

забезпечення сталого інвестування» (номер державної реєстрації 0125U001590).

Якби винаходи Леонардо да Вінчі були ніж 500 років тому отримали достатнє інвестування, то і доля усього людства отримала б інший розвиток, ніж відомий нам сьогодні

Постановка проблеми. Інвестиційна діяльність є невід'ємною частиною діяльності економіки будь-якої держави. Класично розвинена економіка спрямована і на залучення іноземних інвестицій для розвитку своїх суб'єктів у різних галузях та сферах, і на інвестування у проекти за кордоном з метою отримання доходів і прибутків, які є вищими за реальні і потенційні національні; економіка, що розвивається, як правило, орієнтована на залучення інвестицій іззовні, а її суб'єкти виступають реципієнтами у відносинах із іноземними інвесторами. Без зовнішнього інвестування всередину держави, навіть найзаможнішої і найуспішнішої у світі, її економіка приречена на занепад. А без інвестування за кордон економіка держави втрачає можливість отримання надприбутків і, відповідно, не може претендувати на світове чи регіональне лідерство.

Інноваційна діяльність у сучасному світі є синонімом термінів «прогрес», «революційний прорив», «беззаперечна перевага» та ін. Раніше нами вказувалося, що «у звичайному розумінні інноваційні процеси у складній виробничо-господарській системі – сукупність безперервних у часі і просторі прогресивних, якісно нових змін. Результат впровадження у господарську практику інноваційних процесів визнається нововведенням. Інноваційні процеси починаються у галузях науки, а завершуються прогресивними змінами у сфері виробництва» [1, с. 14]. Інноваційна діяльність починається з роботи вчених, винахідників, а завершується кінцевим продуктом, який надає значні конкурентні переваги власнику прав на нього.

Інвестиційна діяльність є ширшою і зазвичай включає у себе майже усі види інноваційної діяльності, а також діяльність, спрямовану на вкладення ресурсів з метою отримання доходу чи соціального ефекту без впровадження новітніх технологій. Інвестиційна та інноваційна діяльність здійснюються різними суб'єктами, утвореними на основі майна різних форм власності, у різних організаційно-правових формах у різних державах та регіонах світу, і спрямована на підтримку різних реципієнтів – держав, суб'єктів бізнесу, некомерційних суб'єктів господарювання, громадських організацій тощо. Внутрішні інвестори, інноватори, реципієнти та інші учасники інвестиційної та інноваційної діяльності підпорядковуються дії законодавства України, а також дії міжнародних нормативно-правових актів (далі – НПА), згода на обов'язковість виконання яких надана Верховною Радою України, а також дії об'єктивних економічних, філософських, суспільно-політичних та інших законів і дії правового господарського порядку, наявного у суспільстві й економіці. Сьогодні українські учасники інвестиційної та інноваційної діяльності повинні працювати в умовах дії правового режиму воєнного стану, скасування Господарського кодексу України (далі – ГК України), заборони на створення нових підприємств та припису ліквідації чи реорганізації наявних, а також перманентної зміни положень цивільного, господарського, податкового, фінансового та іншого галузевого законодавства. У результаті втрати чинності ГК України та одночасної дії спеціального і цивільного законодавства у сфері інвестицій та інновацій формується фрагментоване правове поле, в якому відсутні єдині підходи до визначення правового статусу та організаційно-правових форм суб'єктів відповідної діяльності. Така правова невизначеність безпосередньо негативно впливає на інвестиційну привабливість держави, ускладнює належну оцінку інвестиційних ризиків та стримує як внутрішні, так і зовнішні інвестиційні потоки. Визначення видів учасників інвестиційної та інноваційної діяльності у сучасних реорганізаційних умовах, окремих особливостей їх діяльності та правового статусу є важливими й актуальними у сучасній правовій науці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У пострадянський і сучасний період розвитку України правовий статус та правовий режим діяльності суб'єктів господарювання, суб'єктів підприємницької діяльності, некомерційних суб'єктів господарювання, їх об'єднань

досліджується з початку відновлення незалежності у 1991 році до сьогодні. Так само з початку 1990-х років українськими юристами, економістами, управлінцями досліджувалися різноманітні аспекти, пов'язані із правовим забезпеченням та правовим стимулюванням інвестиційної та інноваційної діяльності, наданням гарантій інвесторам, державною підтримкою інновацій та ін. Окремі вітчизняні дослідники поєднували названі царини. Так О.М. Вінник розкривала особливості відносин, виконання державних завдань корпоративними суб'єктами господарювання [2], вишукувала способи подолання конфліктів за участі акціонерних товариств, зокрема між останніми та державою [3]. М.М. Бліхар досліджувала суб'єктний склад учасників бюджетних правовідносин, що стосуються інвестиційної діяльності: - органи і посадових осіб законодавчої та виконавчої влади; - органи місцевого самоврядування, місцеві державні адміністрації, головних розпорядників бюджетних коштів, розпорядників бюджетних коштів усіх рівнів [4]. О.Г. Хрімлі розглядав співвідношення публічно-правових і приватноправових інтересів у сфері захисту прав інвесторів різних організаційно-правових форм [5]. О.С. Яворська досліджувала правові аспекти провадження діяльності корпоративними фондами та особливості правового режиму пайових фондів як інститутів спільного інвестування [6]. К.М. Дідур показує значення і доводить неможливість розвитку підприємства будь-якої форми власності та сфери виробництва без впровадження досягнень науки і техніки у свою діяльність, тобто без здійснення інвестиційної та інноваційної діяльності [7]. Д.І. Погрібний сформулював історичні етапи трансформації сучасних ТНК у новітній історії та провів аналіз інноваційної діяльності закордонних підрозділів ТНК, зокрема НДДКР-лабораторій [8]. Д.Є. Висоцький окремо виділяє суб'єктів інноваційної інфраструктури і суб'єктів національної інноваційної системи України [9, с. 24]. В.В. Джеджула, І.Ю. Єпіфанова, О.Г. Цвик систематизували підходи до розгляду інноваційної діяльності вітчизняних підприємств як провідного чинника забезпечення конкурентоспроможності. Суб'єкти в організаційно-правовій формі підприємства є основними учасниками інноваційної діяльності на переконання дослідників [10]. В.В. Костецьким вивчалися окремі особливості правового режиму діяльності суб'єктів здійснення інноваційної діяльності та були представлені основні цілі та завдання кожного з них [11]. Тобто правовий статус інвесторів та учасників інноваційної діяльності в цілому не оминається українськими дослідниками у їх роботах. Проте вимоги воєнного часу, зміни в економічній політиці та законодавстві держави впливають на види та організаційно-правові форми учасників інвестиційної та інноваційної діяльності, а тому, відповідно, викликають потребу у проведенні нових досліджень за пропонованою проблематикою.

Метою статті є проведення класифікації основних видів і організаційно-правових форм суб'єктів інвестиційної та інноваційної діяльності в умовах трансформації організаційно-правової форми підприємства в Україні.

Методи наукового дослідження. Дослідження за обраною проблематикою потребує застосування методів аналогії, порівняння, сходження від абстрактного до конкретного і від складного до простого, методів аналізу та синтезу, узагальнення та ін. Отже, застосування методу аналогії дозволяє навести певні алегорії з фізичного світу, де панують закони фізики, та екстраполювати їх на відносини у сфері економіки, де діють об'єктивні економічні закони і суб'єктивні закони у вигляді НПА, які розробляються і приймаються центральними органами виконавчої і законодавчої влади, голови держави, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування і локальними органами суб'єктів господарювання та їх об'єднань, що діють в економіці. Отже, у сучасному фізичному світі вода є обов'язковою умовою відомого людству фізичного життя. Вона має певні унікальні ознаки, проте одночасно перебуває під впливом об'єктивних законів фізики, зокрема закону земного тяжіння. Під дією цього закону в умовах відсутності впливу антропогенного фактору великі маси води на поверхні планети переміщуються залежно від ландшафту із місць, вищих над рівнем моря, до місць, що знаходяться нижче. Зазвичай природньо рельєф місцевості змінюється не часто. Тому за неофіційним людським висловом «річки течуть за законом найменшого спротиву». Натомість коли через антропогенні чи природні причини перекривається

русло річки, це не означає, що річка зупиняється і далі не тече. Вона змінює русло і під дією об'єктивного закону земного тяжіння продовжує рух поверхнею або під нею. Аналогічним чином відносини в економіці перебувають під дією значної кількості об'єктивних економічних законів. Ці закони діють незалежно або всупереч офіційним юридичним законам держави через свою «невидиму руку ринку» Адама Сміта. В останньому випадку об'єктивні економічні закони раніше чи пізніше виправляють помилки суспільства. Так було на межі 1980–1990-х років, коли збанкрутувала неефективна радянська економіка. Дещо у меншій мірі економічні та соціальні закони починають впливати на економічні й інші суспільні відносини, пов'язані із втратою чинності Господарського кодексу України (ГК України) та заборонаю утворення і зобов'язанням ліквідації чи реорганізації наявних суб'єктів господарювання в організаційно-правових формах підприємств. Сфера інвестиційної та інноваційної діяльності, як і будь-яка фінансова сфера, є найбільш чутливою до будь-яких змін та потрясінь у суспільстві. Тому окремі заборони призводять до пошуку і використання нових можливостей.

Виклад основного матеріалу дослідження. 28 серпня 2025 року набув чинності Закон України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» від 9 січня 2025 року № 4196-ІХ (далі – Закон № 4196-ІХ) [12], яким ГК України було визнано таким, що втратив чинність [13], відповідно втратили чинність і вісім статей Глави 34 «Правове регулювання інноваційної діяльності», десять статей Глави 38 «Іноземні інвестиції», а також кілька окремих статей (стаття 116 «Підприємство з іноземними інвестиціями», стаття 404 «Державні гарантії інвестицій у спеціальній (вільній) економічній зоні» та ін.) [13]. Зрозуміло, що загальні положення про регулювання інвестиційної діяльності містяться у чинному спеціальному Законі України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 року [14], спеціальному Законі України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 року [15], інших законах та підзаконних НПА України. Так само велика кількість норм про різні види та організаційно-правові форми суб'єктів господарювання та їх об'єднання із ГК України втратила чинність. У певній мірі положення, якими врегульовується діяльність суб'єктів господарювання, містяться у законах України «Про господарські товариства», «Про акціонерні товариства», «Про повні та командитні товариства», «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», «Про холдингові компанії» та інших. Проте організаційно-правова форма підприємства згідно із статтями 13 і 14 названого Закону № 4196-ІХ повинна залишити правове поле України [12]. До сьогодні підприємства є важливими учасниками інвестиційної та інноваційної діяльності – найчастіше інвесторами та реципієнтами. У випадку реорганізації вони можуть здійснювати інвестиційну та інноваційну діяльність в інших організаційно-правових формах.

Частиною першою статті 5 «Суб'єкти інвестиційної діяльності» суб'єктами (інвесторами і учасниками) інвестиційної діяльності названо громадян і юридичні особи України та іноземних держав, а також держави [14]. Вимог до організаційно-правової форми суб'єкта інвестиційної діяльності наведеною нормою не висунуто. В абзаці восьмому частини першої статті 1 «Визначення термінів» Закону України «Про інноваційну діяльність» надано термін «інноваційне підприємство»: «інноваційне підприємство (інноваційний центр, технопарк, технополіс, інноваційний бізнес-інкубатор тощо) – підприємство (об'єднання підприємств), що розробляє, виробляє і реалізує інноваційні продукти і (або) продукцію чи послуги, обсяг яких у грошовому вимірі перевищує 70 відсотків його загального обсягу продукції і (або) послуг [15]. Тобто основною організаційно-правовою формою суб'єкта інноваційної діяльності визначено підприємство. Проте не заборонено використовувати й інші організаційно-правові форми суб'єктів господарювання. Також законодавством про інвестиції та інновації визначено окремі види суб'єктів та учасників інвестиційної та інноваційної діяльності, які є спеціалізованими. Таким чином, у правовій системі України формується нормативний конфлікт між імперативною відмовою від організаційно-правової форми підприємства та фактичним збереженням і активним використанням цього поняття у спеціальному та

міжнародному законодавстві. У науковій літературі визначаються види і надається характеристика суб'єктам інвестиційної та інноваційної діяльності.

Д.Є. Висоцький у роботі 2013 року до суб'єктів національної інноваційної системи України відносить суб'єктів наукової і науково-технічної діяльності, суб'єктів інноваційної діяльності, органи державної влади і місцевого самоврядування, НАН України і національні галузеві академії наук, суб'єктів інноваційної інфраструктури [9, с. 24]. А до числа останніх дослідник відносить комерційні банки та інші фінансово-кредитні установи, що надають фінансову підтримку суб'єктам інноваційної діяльності; венчурні інноваційні фонди (під час надання у роботі 2017 року уточненого авторського визначення поняття «венчурний фонд» як «професійний суб'єкт інвестиційної діяльності, компанія з управління активами якого займається спочатку акумулюванням ресурсів, а потім приймає рішення про вкладення власних, позичкових і залучених майнових та інтелектуальних цінностей у підприємства, що реалізують високоризикові високотехнологічні інноваційні проекти у прибуткових галузях економіки та демонструють значний потенціал зростання на фазах їх початкового розвитку, розширення та перетворення, з метою одержання прибутку безпосередньо через передачу їх реципієнту для реалізації (використання) інвестицій на підставі договору інвестиційного характеру» [16, с. 62], можна також звернути увагу на те, що термін «підприємство» використовується як узагальнюючий на позначення суб'єкта господарювання (юридичної особи) взагалі), інвестиційні та лізингові компанії; технологічні парки, інноваційні бізнес-інкубатори, наукові парки; консалтингові, маркетингові, юридичні компанії; заклади освіти, що здійснюють спеціалізоване навчання співробітників інноваційних і науково-виробничих підприємств у сфері інноваційної діяльності [9, с. 24]. Як бачимо, дослідником наведено достатньо суттєве багатоманіття суб'єктів інноваційної діяльності. Та у зареєстрованому за № 13715 від 29 серпня 2025 року проєкті закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» називається ще більша кількість суб'єктів інноваційної діяльності. Так, у статті 1 «Визначення термінів» дається визначення наступним суб'єктам інноваційної діяльності або їх об'єднанням: бізнес-ангел, екосистема стартапів, інноваційна інфраструктура, надавач державної підтримки інноваційної діяльності, національна інноваційна екосистема, стартап, уповноважені органи у сфері інноваційної діяльності, центр спільного розміщення. І що також важливо, у названій статті дається ретельне визначення поняття «інноваційне підприємство (установа, організація)» [17]. З цього приводу під час аналізу положень названого законопроєкту М.М. Дутов зазначив, що «...імператив із ліквідації усіх видів підприємств, запроваджений Законом 4196, вступає у протиріччя із іншими актами чинного і проєктного законодавства. Так, позитивною є пропозиція в аналізованому законопроєкті визначення поняття «інноваційне підприємство (установа, організація)», а також багаторазове застосування терміну «підприємство» у нормах законопроєкту на позначення суб'єктів інноваційної діяльності. Через це можна рекомендувати законодавцеві реанімувати термін «підприємство» в нормативних актах України» [18]. Слід вказати на те, що у міжнародних НПА термін «підприємство» (англ. «enterprise») використовується багато десятиліть. Так, можна навести назву Декларації ОЕСР про міжнародні інвестиції та багатонаціональні підприємства 1976 року (англ. Declaration on International Investment and Multinational Enterprises) [19], назву Керівних принципів ОЕСР для багатонаціональних підприємств 2000 року (англ. Decision of the Council on the Guidelines for Multinational Enterprises on Responsible Business Conduct) [20] і назву оновлених Керівних принципів ОЕСР з корпоративного управління на підприємствах державної форми власності 2024 року (англ. OECD Guidelines on Corporate Governance of State-Owned Enterprises) [21]. Цей термін дев'ять разів зустрічається у Конституції України [22] і тисячі разів – в актах загального і спеціального українського законодавства.

Загалом у названому вище законопроєкті слово «підприємство» використовується як узагальнюючий термін, як синонім термінам «суб'єкт господарювання» у науці господарського права та «юридична особа» у науці цивільного права. Аналогічним чином В.В. Костецький у роботі 2019 року на позначення суб'єкта інноваційної діяльності використовує як

узагальнюючий термін «підприємство». Так, дослідник оцінює результати інноваційної діяльності на рівні підприємства через показники інноваційної активності підприємства, виробництва і випуску інноваційної продукції, забезпечення конкурентоспроможності продукції [11, с. 137]. А серед завдань подальшого вдосконалення фінансового забезпечення активізації інноваційної діяльності суб'єктів господарювання вчений вбачає надання фінансової підтримки державою інноваційної діяльності підприємств; формування державної системи гарантій банківських кредитів, спрямованих на фінансування інноваційної діяльності; пільгове кредитування інноваційних проєктів фінансово-кредитними установами та ін. [11, с. 142-143]. Вважаємо за необхідне не гіперболізувати значення підприємств у інноваційній діяльності. Варто звернути увагу на фінансові установи загалом та банки зокрема – українські та іноземні, як учасники інноваційної діяльності, особливо інвестори у неї, а також на об'єднання суб'єктів господарювання різних організаційно-правових форм, що є резидентами різних держав.

Інноваційна діяльність у сучасному світі є високотехнологічною. Фінансування складних технологічних інноваційних проєктів переважно доступно ТНК світового рівня. Д.І. Погрібний вказує, що майже всі найбільші ТНК за національною приналежністю належать до «тріади» – трьох економічних центрів планети – США, ЄС та Японії [8, с. 14]. І роль ТНК в інноваційному розвитку різних держав, суб'єкти яких отримують інвестиції на здійснення інноваційної діяльності, може бути діаметрально протилежною. Так, існує дискусійна позиція, за якою в результаті міжнародних операцій за участі ТНК одна країна обов'язково отримує певну вигоду, а інша – несе економічні втрати. І насправді такий розвиток подій є цілком вірогідним [8, с. 15]. ТНК є об'єднанням суб'єктів господарювання з різних галузей і сфер економіки та з різних держав у формі корпорації. Зрозуміло, що тут термін «корпорація» використовується як узагальнюючий на позначення об'єднання суб'єктів господарювання (юридичних осіб) взагалі (аналогічно, як термін «підприємство» використовується на позначення суб'єкта господарювання (юридичної особи) взагалі). Виходячи із широких визначень понять «суб'єкти (інвестори і учасники) інвестиційної діяльності» та «інноваційне підприємство», а також із характеристик учасників інноваційної діяльності за чинним Законом «Про інноваційну діяльність» (інноваційний центр, технопарк, технополіс, інноваційний бізнес-інкубатор тощо) та проектом закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» (бізнес-ангел, екосистема стартапів, інноваційна інфраструктура, інноваційне підприємство (установа, організація), надавач державної підтримки інноваційної діяльності, національна інноваційна екосистема, стартап, уповноважені органи у сфері інноваційної діяльності, центр спільного розміщення), можна підсумувати, що слід розділяти організаційно-правові форми і види суб'єктів інвестиційної та інноваційної діяльності.

Обмеження в обранні організаційно-правової форми підприємства (об'єднання підприємств) суб'єктами інвестиційної та інноваційної діяльності не забороняє їм обирати організаційно-правові форми господарських товариств, а також відомих в Україні та світі об'єднань юридичних осіб (як зараз переназвано об'єднання підприємств) – асоціації, корпорації, консорціуму, концерну та інших, визначених в НПА інших держав (за умови, що реєстрація відбувається у правовому полі іншої держави). ТНК є однією із найважливіших організаційно-правових форм інвесторів та суб'єктів інноваційної діяльності у сучасному світі (про результат інвестиційної чи інноваційної діяльності зараз не йдеться). А види суб'єктів інвестиційної та інноваційної діяльності виокремлюються, виходячи з призначення і виконуваних завдань тими чи іншими суб'єктами з метою досягнення цілей інвестиційної чи інноваційної діяльності. У чинному Законі України «Про інноваційну діяльність» організаційно-правова форма інноваційного підприємства застосовується не лише як узагальнюючий термін для усіх суб'єктів інноваційної діяльності, але і як синонім видам інноваційної діяльності – інноваційного центру, технопарку, технополісу, інноваційному бізнес-інкубатору тощо [15]. А в проєкті закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» організаційно-правові форми та види суб'єктів інноваційної діяльності використано в окремих нормах і надано визначення кожному із них.

Центральним серед них має бути, виходячи із класифікації та наданих визначень у проєкті закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності», крім інноваційного підприємства (установи, організації), стартап. Важливість його полягає у тому, що це первинний суб'єкт інноваційної діяльності – суб'єкт мікропідприємництва, суб'єкт малого підприємництва або авторський колектив, до складу якого можуть входити здобувачі освіти (наукового ступеня), наукові, науково-педагогічні працівники та інші фізичні особи, діяльність якого спрямована на розроблення, створення, впровадження та реалізацію інновацій і пошук бізнес-моделі для подальшого її масштабування та розвитку, та/або на використання та комерціалізацію результатів наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності [17]. Діяльність суб'єктів малого бізнесу в умовах військових небезпек є ефективною відповіддю на атаки українського бізнесу відносно високовартісними БПЛА і дуже вартісними ракетами. 3 лютого 2026 року генеральний секретар НАТО М. Рютте під час виступу з трибуни Верховної Ради України заявив: «ви застосовуєте інновації унікальним і вражаючим способом. НАТО вчиться у вас». Та якщо застосування виду інноваційної діяльності у вигляді стартапу є ефективним у воєнні часи, то мабуть у повоєнному відновленні важливе значення матимуть суб'єкти великого бізнесу, зокрема і в організаційно-правовій формі корпорації (ТНК). Серед видів таких суб'єктів у законопроєкті виділяються як категорії, що послідовно поглинаються, а суб'єкти / учасники яких переплітаються, – екосистема стартапів, інноваційна екосистема, національна інноваційна екосистема. Екосистему стартапів визначено як «сукупність інституцій, фінансових та правових інструментів, об'єктів інноваційної інфраструктури, а також ресурсів (науково-технічних, фінансово-економічних, виробничих, соціальних та культурно-освітніх), задіяних у процесі створення та розвитку стартапів» [17].

Висновки. Проведене дослідження дозволяє визначити та розділити основні види та організаційно-правові форми суб'єктів інвестиційної та інноваційної діяльності в умовах зміни організаційно-правових форм суб'єктів господарювання в Україні. Визначення (класифікація) видів суб'єктів інвестиційної та інноваційної діяльності впливає із функціонального призначення цих суб'єктів і не обов'язково має бути легітимоване нормами законодавства. У загальному вигляді ними можуть бути держави, міжнародні організації, об'єднання суб'єктів господарювання (юридичних осіб), самі суб'єкти господарювання (юридичні особи), громадяни й іноземці (фізичні особи). З урахуванням функціонального призначення у процесах здійснення інвестиційної та інноваційної діяльності серед видів інвестиційної та інноваційної діяльності виділяються інвестор, учасник інвестиційної діяльності, інноваційний центр, технопарк, технополіс, інноваційний бізнес-інкубатор, бізнес-ангел, екосистема стартапів, інноваційна інфраструктура, надавач державної підтримки інноваційної діяльності, національна інноваційна екосистема, стартап, уповноважені органи у сфері інноваційної діяльності, центр спільного розміщення та ін. Система видів суб'єктів інвестиційної та інноваційної діяльності не обмежується жодним законом чи доктринальним тлумаченням найавторитетнішого вченого-юриста. До неї можна додати велику кількість суб'єктів фінансової сфери, основними з яких є банки і фінансово-кредитні установи.

Різні види суб'єктів інвестиційної та інноваційної діяльності можуть утворюватися у будь-яких не заборонених для суб'єктів певного виду (наприклад, комерційні банки в Україні можуть утворюватися у формі акціонерного товариства чи кооперативу) та для усіх суб'єктів (наприклад, Законом № 4196-IX з 28 серпня 2025 року заборонено утворювати підприємства) організаційно-правових формах суб'єктів господарювання (юридичних осіб).

Серед організаційно-правових форм суб'єктів інвестиційної та інноваційної діяльності виділяються:

- для індивідуальних учасників – організаційно-правова форма ФОП (фізичної особи - підприємця), яка ще має більш точний доктринальний синонім – громадянин - СПД;
- для суб'єктів господарювання (юридичних осіб): 1) організаційно-правові форми господарських товариств – акціонерних, повних, командитних, товариств з обмеженою та

товариств із додатковою відповідальністю; 2) організаційно-правові форми виробничих кооперативів; 3) організаційно-правові форми підприємств, установ, організацій. Поширення у зарубіжному і міжнародному законодавстві, а також серед суб'єктів економіки (зокрема й у сферах інвестиційної та інноваційної діяльності), у Конституції України та актах загального і спеціального законодавства України, у новітньому проекті закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» організаційно-правової форми підприємства вказує на потребу пристати на висловлену у науковій літературі пропозицію щодо повернення організаційно-правової форми підприємства у нормативні акти України;

- для об'єднань суб'єктів господарювання (об'єднань юридичних осіб): визначені раніше у главі XII ГК України і такі, що залишилися в актах спеціального законодавства України, організаційно-правові форми об'єднань підприємств (юридичних осіб): асоціації; корпорації; консорціуми; концерни; холдингові компанії; наявні у національному законодавстві інших держав, а також у міжнародному законодавстві форми об'єднань підприємств (юридичних осіб): пули; трести; синдикати; конгломерати та ін. Серед них важливе значення мають утворені у формі корпорації великі міжнародні ТНК.

Обґрунтовується доцільність перегляду підходу законодавця до організаційно-правової форми підприємства як універсального правового інструменту здійснення інвестиційної та інноваційної діяльності з урахуванням міжнародних стандартів, практики ЄС та потреб повоєнного відновлення економіки України.

Перспективами подальших наукових розвідок є дослідження з метою пошуку економіко-правових способів стимулювання українських та іноземних інвесторів, суб'єктів інноваційної діяльності, утворених у різних організаційно-правових формах, до відновлення економіки і соціальної сфери України, підвищення обороноздатності з урахуванням пріоритетів національної безпеки України відповідно до правових стандартів ЄС.

Посилання:

1. Дерев'янюк Б.В. Правове регулювання інвестиційної та інноваційної діяльності: навч. посібник; МВС України, Донецький юридичний інститут. Донецьк: Видавничий дім «Кальміус», 2012. 204 с.

2. Вінник О.М. Корпоративна форма державно-приватного партнерства: проблеми правового забезпечення на тлі зарубіжного досвіду: монографія. Суми: МакДен, 2012. 204 с.

3. Вінник О.М. Корпоративні конфлікти та зловживання корпоративними правами в акціонерних товариствах: традиційні та інноваційні способи попередження та розв'язання. *Актуальні питання інноваційного розвитку*. 2012. № 2. С. 5–12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apir_2012_2_3

4. Бліхар М. Суб'єктний склад бюджетних правовідносин, що стосуються інвестиційної діяльності. *Історико-правовий часопис*. 2016. № 1. С. 87–91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipch_2016_1_18

5. Хрімлі О.Г. Захист прав інвесторів у сфері господарювання: теоретико-правовий аспект. НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень. Київ: Юрінком Інтер, 2016. 320 с.

6. Яворська О.С. Правовий статус суб'єктів спільного інвестування. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Сер.: *Право*. 2014. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Choasp_2014_1_19

7. Дідур К.М. Сутність, класифікація й структура інвестиційної та інноваційної діяльності підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 9-10. С. 30–37. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2022.9-10.30>

8. Погрібний Д.І. ТНК як суб'єкти інноваційного розвитку в світовій економіці. *Право та інноваційне суспільство*. 2014. № 1(2). С. 12–21.

9. Висоцький Д. Поняття, структура та суб'єкти національної інноваційної системи: економіко-правові проблеми інвестиційної й інноваційної діяльності. *Економіка та право*. 2013. № 2 (36). С. 16–25. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2013.02.016>

10. Джеджула В.В., Спіфанова І.Ю., Цвик О.Г. Інноваційна діяльність як чинник конкурентоспроможності підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 4. С. 5–8.

11. Костецький В.В. Вплив інноваційної діяльності суб'єктів господарювання на інноваційний розвиток економіки держави. 2019. *Світ фінансів*. 2019. № 1(58). С. 132–144. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1101>

12. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб: Закон України від 9 січня 2025 року № 4196-

- IX. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text>
13. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV (втратив чинність). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18-22. Ст. 144.
14. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18 вересня 1991 року № 1560. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 47. Ст. 646.
15. Про інноваційну діяльність: Закон України від 4 липня 2002 року № 40-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. Ст. 266.
16. Деревянко Б., Счастливец Р. Нормативно-правове регулювання діяльності венчурних фондів. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 1. С. 59–64. URL: <https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/278>
17. Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності: проект закону України. Реєстр. № 13715 від 29 серпня 2025 року. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/57219>
18. Дутов М.М. Про розвиток законодавства України про інновації в умовах воєнного часу. *International Scientific Journal «Internauka». Series: «Juridical Sciences»*. 2026. № 1 (95). DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2026-1>
19. Declaration on International Investment and Multinational Enterprises. 06.21.1976. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL0144>
20. OECD (2000), Decision of the Council on the Guidelines for Multinational Enterprises on Responsible Business Conduct, OECD/LEGAL/0307
21. OECD (2024), OECD Guidelines on Corporate Governance of State-Owned Enterprises. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-guidelines-on-corporate-governance-of-state-owned-enterprises-2024_18a24f43-en/full-report.html
22. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

Статтю було подано	25.02.2026	The article was submitted
Статтю було доопрацьовано	07.05.2026	The article has been revised
Статтю було прийнято	11.05.2026	The article was accepted